

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Екатерина Неделчева Софрониева,
катедра „Предучилищна и медийна педагогика“,
Факултет по науки за образованието и изкуствата, СУ „Св. Кл. Охридски“
на дисертационен труд
за придобиване на научната степен „доктор“
в професионално направление 1.2. Педагогика
докторска програма „Предучилищна педагогика – Интеркултурно образование“

с кандидат **Ставрула-Елисавет Апостолос Каллиондзи**

тема на дисертацията: **“Модел за ранно развитие на грамотността при деца билингви - гръцкият език като втори език в мултикултурната детска градина“**
научен ръководител: доц. д-р Лора Спиридонова

1. Съответствие на процедурата с действащата нормативна уредба.

Рецензията е написана според изискванията на съществуващия Закон за развитие на академичния състав, Правилника за неговото приложение и съответния Правилник на Софийския университет.

Дисертационният труд съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в областта на педагогиката.

Процедурата и представените документи са в съответствие с действащата нормативна уредба и законовите изисквания.

2. Общо биографично представяне на кандидата (образование, квалификации, професионален опит и др.).

Ставрула-Елисавет Апостолос Каллиондзи е завършила гръцка филология и има дългогодишен професионален опит като преподавател по гръцки език и литература. Владее английски и френски език и има сертификат за умения в областта на информационните технологии. През годините е участвала в конференции по интеркултурно образование, специална педагогика, обучителни затруднения и

поведенчески разстройства. Като цяло нейните интереси и опит са в областта на теми, проблеми и дейности, свързани с образованието.

3. Актуалност на проблематиката на дисертационния труд.

Управлението на езиковото многообразие в детските градини и училищата е тема, която представлява интерес от дълго време. Въпросът е актуален, тъй като все повече деца растат и живеят в многоезична среда. Развитието на тяхното езиково поведение и грамотност е тясно свързано с цялостното им благосъстояние, взаимодействие и интеграция в обществото. Педагозите се опитват да намерят ефективни начини за подпомагане на децата при усвояването на нов език и постигане на грамотност в многоезична среда. Настоящата дисертация се фокусира върху преподаването на гръцки език като втори език на специфична целева група. Анализирани и класифицирани са актуални понятия, свързани с ранното усвояване на втори език, културата и двуезичието. Развитието на грамотността при двуезичните деца е обвързано и с културните особености. То не само подобрява езиковите умения на децата, но и повишава разбирането им за различните култури, засилва емпатията им, както и поощрява толерантно отношение и взаимно уважение.

Участието в различни дейности, игри и други непосредствени преживявания заема голяма част от ежедневно общуване на децата и е от изключителна важност за физическото и психологическото им благополучие. Експерименталният модел, предложен в настоящата дисертация, се основава на ежедневно употребата на гръцкия език в контекста на дейности и активни движения от децата, които сами изработват материали и се включват в разнообразни игрови взаимодействия. По този начин децата, които са в непрекъснато взаимодействие с фокус върху комуникативните игрови ситуации, а не върху езиковите форми, успяват свободно да изразяват себе си. В този комуникативен обмен децата не само слушат и говорят, но са активни участници в обучението, докато упражняват езика-цел. В предучилищното образование ползите от такива дейности са очевидни и добре оценени.

Настоящата докторска дисертация е посветена на тази основна изследователска област и се фокусира върху предлагането на нов модел за усвояване на езика, основан на езиковото „пробуждане“. Разработването и прилагането на модел за интервенция, основан на такива дейности, които могат да повлияят положително на всички деца, от една страна, и от друга, да послужат като инструмент за включване на деца с миграционен произход в гръцките детски градини, като улеснят усвояването на гръцкия език, без съмнение е актуален въпрос.

4. Структура и съдържание на дисертационния труд.

Докторската дисертация, озаглавена “Модел за ранно развитие на грамотността при деца билингви - гръцкият език като втори език в мултикултурната детска градина“, е с общ обем от 186 страници. Тя включва основен текст (167 страници) и библиография (19 страници). В библиографията са изброени около 200 литературни източници, които представляват както публикации на изтъкнати автори и изследователи, така и много съвременни изследвания, проведени през последните 5-10 години. Цитирани са и публикации на колеги от катедрата, с което докторантът показва познания и за работата на български специалисти в областта. Използваните литературни източници са цитирани коректно.

Дисертационният труд е структуриран в седем глави, които се състоят от теоретичен обзор и изследователска част. В първа глава е направен преглед на методическите термини, свързани с ранното езиково обучение, билингвизъм, майчин език, първи, втори език, чужд език и т.н. Във втора глава са разгледани специфичните особености на ранното чуждоезиково обучение в предучилищна възраст. Представени са, от една страна, различни теории и хипотези за изучаването на втори език, а от друга, са очертани някои специфични фактори (индивидуални, лингвистични, социокултурни), свързани с изучаването на втори/чужд език, и различни стратегии за учене. Включени са няколко типологии, а именно: класификацията на Stern (1983 г.); типологията на Rubin (1987 г.) и типологията на Wenden (1991 г.). Трета глава е посветена на индивидуалните различия при усвояването на втори език. Обсъдени и анализирани са възрастта и други фактори, които оказват влияние върху езикоусвояването. Четвърта и пета глава са посветени на специфичната ситуация в Гърция, свързана с имигрантите и техните езикови умения, резултатите им в училище и отпадането им от училище, ролята на учителите и програмите, предлагани в Гърция. Следващите две глави (шеста и седма) съставляват изследователската част. Те са посветени на целите, задачите и хипотезите на изследването, както и на модела за езиково „пробуждане“ на деца на възраст от 5 до 7 години. Качествените и количествените резултати са представени в глава 7. Отделно са изведени общите изводи и заключения.

Целите и задачите на изследването са правилно дефинирани и логично и последователно развити в различните части на работата.

Основната цел на изследването е да се проучи ефективността на предложения модел за ранно развитие на грамотността при двуезични деца в предучилищна възраст. Проведеното експериментално проучване има за цел да установи конкретно как моделът повлиява на уменията на децата за разбиране и подготовка им за писане, както и на уменията им за слушане и говорене. Също така в рамките на изследването е анализирана степента на усвояване от децата на ключови понятия и лексикални единици. Не на последно място, моделът е разработен, за да се оценят общите постижения на децата в овладяването на гръцки език като цяло. Изведени са шест отделни хипотези.

Експерименталният модел е базиран на процедури и дейности за „езиково пробуждане“ (“language awakening”). Проведен е експеримент с деца в предучилищна възраст (4-7 годишни), които посещават детска градина. Наблюденията са проведени в периода между месец февруари и месец май 2023 г. Децата са оценени от експертна група преди и след прилагането на експерименталния модел, за да се проследи напредъка им в усвояването на езика. Участниците са разделени в две групи - експериментална (20 двуезични деца) и контролна (20 едноезични деца).

Резултатите показват подобрене на различните умения и в двете групи. Подобрието е по-силно при двуезичните деца. Като цяло експерименталният модел оказва положително въздействие върху едноезичните и двуезичните деца и е съвместим с гръцките учебни програми. Той е допълнително оценен от 28 учители, работещи в училището. След провеждането на експерименталното обучение е проведено анкетно проучване, което включва 18 въпроса. Представен е качествен анализ на резултатите от него.

Основните констатации от анализа са правилно изведени. Данните са представени в табличен и графичен вид. В дисертационния труд са включени и снимки, които визуално представят някои от основните дейности и моменти в експерименталната програма.

В заключение, авторът постига поставените изследователски цели и задачи и защитава тезата си. Методологията на изследването съответства на поставените изследователски цели и задачи.

5. Научнотеоретични и практико-приложни приноси.

Ставрула-Елисавет Каллиондзи показва познания по изследваните въпроси и умения за тълкуване на съществуващата научна литература. Налице е достатъчен обем от

релевантни източници на информация, които тя е проучила, за да разработи тезата си и да предложи експерименталния модел.

Приемам посочените от автора приноси. Те имат както научно, така и приложно значение.

Темата е значима и проведеното изследване допринася за събирането на емпирични данни в подкрепа на поставените хипотези.

Основният принос на докторската дисертация е разработването и прилагането на оригинален авторски модел за ранно развитие на грамотността при деца билингви (на базата на езиковото „пробуждане“).

Направеният литературен обзор по темата, както и разработените инструменти за събиране на обратна връзка и информация от учителите, също са отчетлив принос на дисертацията.

Научните аспекти на дисертационния труд обхващат теоретична рамка от систематизирани и анализирани понятия, теории и концепции, свързани с изследваните конструкти. Предоставена е релевантна информация за преподаването на гръцки език като втори език в мултикултурната детска градина. Обсъдени са връзките между различията на децата при изучаването на гръцки като втори език в сравнение с усвояването на майчиния им език. Отчетени са културните и социално-емоционалните аспекти на обучението. Илюстрирана е ролята на различните културни контексти и семейната среда за развитието на езиковата култура и грамотност и поведението на децата.

Приложните аспекти на изследването обхващат разработването и прилагането на образователен модел за ранно развитие на грамотността на децата в мултикултурна среда. Моделът е ефективен инструмент за интервенция не само по отношение на изучаването на гръцки език като втори език от децата, но и по отношение на развиването на чувството им за принадлежност към групата, както и на способностите им за съпричастност, взаимодействие и сътрудничество. Не на последно място, моделът подобрява физическото, емоционалното и социалното благосъстояние на децата. Те си сътрудничат и взаимодействат в среда без излишен стрес и напрегнатост, в която могат свободно да изразяват себе си и да участват в многобройни дейности, които предизвикват тяхната креативност и любопитство.

6. Автореферат.

Авторефератът представя точно и коректно основните моменти на дисертационния труд. Общият му обем е 48 страници. В съответствие с изискванията, в него е дадена информация за труда в синтезиран вид, както и информация за приносните моменти в научната област и публикациите на автора по темата на дисертационния труд. В структурно и съдържателно отношение авторефератът е прецизен.

7. Публикации по темата на дисертацията (съдържание и изпълнение на наукометричните изисквания).

Публикациите на Ставрула-Елисавет Каллиондзи, изброени в резюмето, са три на брой, публикувани през 2022 г. и 2023 г. И трите са по темата на дисертационния труд: „Ролята на езиковото многоезичие и гръцкият език като втори език“ (2022 г.); „Интеркултурно образование и учебна среда“ (2022 г.) и „Възгледите на учителите за грамотността, езиковото и културното многообразие на децата“ (2023 г.). Всички статии са публикувани в сборници с доклади от научните конференции, проведени във Факултета по науки за образованието и изкуствата.

8. Лични впечатления.

Познавам Ставрула-Елисавет Каллиондзи лично. Тя е докторант към катедра „Предучилищна и медийна педагогика“. Имам впечатления от нейната работа и проучвания през годините на докторантурата ѝ. Тя изпълни успешно своите задължения по докторската програма, доказва се като самостоятелна и търсеща личност, готова да се развива в годините и да надгражда своя опит и познания.

9. Бележки, препоръки и въпроси.

Считам, че дисертационният труд отразява опита на докторанта в областта на образованието. Пожелавам ѝ успех в бъдещата ѝ работа и изследвания.

Бих искала също така да използвам възможността да поздравя и нейния научен ръководител, доц. д-р Лора Спиридонова, която не спести време и усилия, за да насочва и напътства дисертанта по най-добрия възможен начин.

10. Заключение.

В заключение, дисертационният труд представя едно самостоятелно, актуално и

значимо научно изследване. Той отговаря напълно на изискванията на съществуващия Закон за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото приложение и съответния Правилник на Софийския университет. Въз основа на посочените достойнства и научни приноси, давам своята положителна оценка на дисертационния труд и убедено предлагам на уважаемото научно жури да гласува **положително** за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ в професионално направление 1.2. Педагогика, докторска програма „Предучилищна педагогика – Интеркултурно образование“, на **Ставрула-Елисавет Апостолос Каллиондзи**.

Дата: 09.03.2025 г.

Подпис: